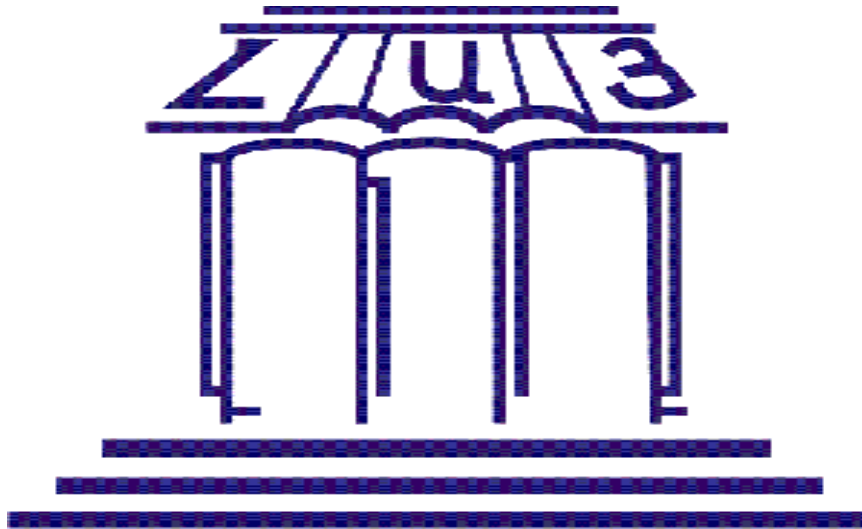

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

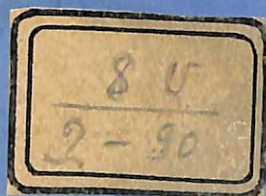
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

36

Հրոյցներ

տնային և.

Թիֆլիս

1892.

8-93
2-99

320

№ 3 Հրատ. «Ար. Սւե»-ի № 3

Զ Ր Ա Յ Յ Ն Ե Ր

Տ Ե Տ Ր Ա.

Փ Ո Ւ Ս Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Գ Լ Տ Տ Ե Լ Ծ Կ Կ Կ Լ Ի

Անասուններն էլ մեզը են:
Կոյր երաժիշտը:
Երազ:
ձգնարտախօս աշակերտը:
Եղբայրասէրը:

9 X 200 3

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Երան Ա. Գ. Ռօտինկանցի
Ротинианца, на Гол пр., д. № 41.
1892

85
2-90

6132

8-15. 6066. Հրապարակեց
 9-90 № 3 Հրատ. «Աստ-Աւէ»-ի № 3
 18 $\frac{25}{211}$ 92
 ՔԻՐԵԶ

Զ Ր Ո Յ Յ Ն Ե Ր
 —————
 Ե Ե Տ Ր Ա.

Խմբակ
 Տեղ-Ստորագր.

1002
 6843

ՓՈԽԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Անաստ. ներն է՛լ մեղք են:
 Կոյր երաժիշտը:
 Երազ:
 Ճշմարտախոս աշակերտը:
 Եղբայրասէրը:

Տպարան Մ. Դ. Րոտինյանի

Типогр. М. Д. Ротинянца, на Гол. пр., д. № 41.

1892

Дозволено ценз. Тифлисъ, 8 Декабря 1892 г.

ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐՆ ԷՆ ՄԵՂԲ ԵՆ

յա մի փոքրիկ զրուածքը, սիրելի
ընթերցողներ, որ առաջարկում եմ ձեզ կար-
դալու, մի կարճ հետաքրքրական նիւթ է այն
բանի մասին, թէ ինչպէս մեղանից ամեն մէկը
պարտական է վերաբերուիլ զէպի անխօս անա-
սունները և արդեօք այնպէս է պէտք, որպէս
մենք ենք վարուել մինչև այժմ:

Զէ կարելի չ'իտտովանուիլ, որ մեր ան-
խղճութեան շնորհիւ շատ են տանջուած անա-
սունները: Վերցնենք հէնց լծկան տաւարը—
եզը, գոմէշը, ձին ու մի քիչ հաշուի տակ
գնելով մեր արածները՝ կրտսնները թէ՛ հրքան
անխիղճ ենք վարւում նրանց հետ: Գիւղացիք
և սալապանները երբեմն այնքան են բառ-
նում սալերը, որ խեղճ անբան անասունները
տնքում են ու տնքում, կուշտ ծեծ ուտում,
չոքում՝ բառանջում: Այդ անօրէն վարմունքը
աւելի սարսափելի է լինում անձրև ու ձիւն
եկած ժամանակ, անտանելի ցեխի ու բարձրա-
ցած ջրի (սէլաֆ) պատճառով: Ողորմելի անա-

սուններէ չոգին դուրս է դալիս քաշելով իրենց ուժերից վեր ահագին ծանրութիւնը: Շատ անգամ վայր են ընկնում, աղիողորմ կերպով բառանջում, իսկ նրանց անսիրտ տէրերը անամթաքար ծեծում ու ջարդում են խեղճերին:

Շատ անգամ էլ տեսնում ենք, որ նրանց տէրերը կուշտ ու կուռ ուտում են, քէֆ են անում, իսկ նրանց սոված թողնում: Շատ անգամ էլ տեսնում ենք, որ ցաւոտած, հիւանդացած եզներին ու ձիերին բանեցնում են, որոնց ոտներից ու մէջքերից արիւնը շուռում է: Գնացէք, մտիկ արեցէք այն տեղերը, որտեղ մորթում են առհասարակ մսացուները և կ'տեսնէք թէ ինչ տեսակ քարասրտութեամբ են վարում մարդիկ նրանց հետ:

Նրանք ոչ թէ միայն չարչարում, տանջւում են հասակաւոր մարդկանցից, այլ և շատ անգամ փոքրիկ երեխաներից: Շատերի համար մեծ զուարճութիւն է չարչարել, տանջել շնիկներին, կատուներին, ծեծել նրանց ճիւղտներով, փայտով, քանդել թռչունների բոցը, կամ այնտեղից հանել ձուաները, ձագերը: Երկնքի անմեղ թռչունները նաև քիչ չեն տանջւում որսորդներից, որոնք ոչ միայն հրացանի գնդակից են սպանւում, այլ վիրաւորուած տեղները այնպէս ծեծ են ուտում, որ

Աստուած խնայէ. նրանց իրարից բաժանում են, ձագին մօրից ջոկում, սոված, ծարաւ սատկացնում:

Շատ օրինակներ կարելի է բերել մարդկանց անօրէն վարմունքներից ֆէպի անլեզու կենդանիները, բայց ցոյց տուածներս էլ բաւական են ձեզ համար, ընթերցողներ ու փոքրիկ մանուկներ: Եւ իզուր տեղը չէ, որ խելացի, ուսումնական և բարի մարդիկ հիմնել են մեծամեծ քաղաքներում անասունների խնամատարութեան համար ընկերութիւն, որի նպատակն է՝ չ'թոյլ տալ տանջել անասուններին և պատժել այն մարդկանց, որոնք չարարում են անասուններին:

Այժմ ցոյց տամ ձեզ, թէ ինչ վատ ու քնասակար հետեանք ունի այդ բանը հէնց մարդկանց համար, որոնք այդպէս տմարդօրէն են վարւում անասունների հետ:

Գիւղացին և կամ սալլապանը, որ օգտուելու համար շատ ծանր են բարձում սաշկերը, ընդհակառակը, չեն շահւում, որովհետեւ չոքէ-չոք գնացկան լծկանը ուժից ընկնում է և սատկում: Այդպիսով մարդիկ մի չնչին օգտի համար զրկւում են իրենց հաւատարիմ աշխատողներից. չար մարդը միշտ պատժւում է:

Մարդկանց այդ անիրաւացի վարմունքին

կարելի է տալ երախտամոռ, անխիղճ, անկրօն, անաստուած անունը, քանի որ նրանք՝ անասունները շատ են օգնում մարդկանց, — կերակուր տալիս, ջուր, վառելիք բերում, զեղեր և հագնելիք տալիս, իսկ մենք, ընդհակառակ, դրանց փոխարէն անգլթուլթեամբ ենք վարւում: Ա՛յ, սիրելի ընթերցողներ, նամանաւանդ դժուար, մանուկներ, պէտք է բարի, շատ բարի լինէք դէպի նրանց, որովհետեւ նրանք անխօս են և, բացի մի քանիսից, անպաշտպան և հլու հպատակ:

Սիրող ու զգայուն սիրտը չի կարող անտարբեր լինել դէպի անասունները: Նայեցէք դուք գիւղացիներին, որոնք անողորմ կերպով են վերաբերւում դէպի իրենց որդիքը, կ'տեսնէք, որ այդ առաջացել է նրանից, որ նա փոքրուց անխղճօրէն է վերաբերուել դէպի անասունները և շարունակ ծեծել, ջարդել:

Եւ իզուր տեղը չէ խրատում սուրբ գիրքը. «Երանի այն մարդուն, որը ողորմած է դէպի անասունները»: Դեռ շատ հին ժամանակ էլ կար օրէնք մարդկանց համար, որ լինեն զթասիրա դէպի այդ անլեզու անասունները: Գրուած է «Եթէ ճանապարհին տեսնես թռչունների բոյն ծառերի և կամ հողի վրայ, ձագերով կամ ձուաներով, կամ եթէ մայրը

թուլիս է նստած՝ մի վերցնիլ: Երբ կտեսնես քո եղբոր մոլորուած եղը, կամ ոչխարը, մի թողնի որ կորչեն, այլ քշի, բեր եղբորդ տունը»: Եւ այդ բարի վարմունքի համար ինչ է խոստանում Աստուած մարդկանց, այն, ինչ որ երախտագէտ որդուն. «Աստուծի հօրդ ու մօրդ, որպէսզի երկար կեանք ունենաս»: Օրէնքը նոյնպէս արգելում է հաւասարապէս, թէ մարդկանց և թէ անասունների սպանութիւնը: Արարիչն ինքն հրաշալի կերպով ցոյց է տալիս մեզ, որ չպէտք է անողորմ լինել դէպի անասունները: Սուրբ գիրքը գրում է, որ մի անգամ Բահաղամ մարգարէն նստած աւանակի վրայ՝ գնում էր: Ասածուն հաճելի չէր նրա ճանապարհորդութիւնը և ուղարկեց հրեշտակին, որ արգելէ նրա ճանապարհը: Մարգարէն սկզբում չ'տեսաւ հրեշտակին, որը կանգնած էր ճանապարհի վրայ: Աւանակը վայր ընկաւ հրեշտակի առաջ: Մարգարէն հէնց այնէր, որ պէտք է ծեծէր, աւանակը ասեց մարդու ձայնով. «Ինչո՞ւ համար ես դու ինձ ծեծում, ինչ եմ արել»: Տեսնելով հրեշտակին՝ աւաչեց մարգարէն: Եւ ահա, սիրելի մանուկներ, այդ ձեզ օրինակ, թէ ինչպէս պէտք է վարուել անլեզու անասունների հետ — խղճման տանքով և զիջողաբար, այլ ոչ թէ՛ սրանց

հակառակ: Անգթութեամբ վարուելը, և՛ մեղք է, և՛ վնասակար, նոյն իսկ ձեզ համար:

Նղէք բարի և ողորմած նաև զէպի անբան անասունները:

ԿՈՅՐ ԵՐԱԺԻՇՏԸ

Ուսիկի աչքերը ցաւում էին: Եկաւ բժիշկը, նայեց աչերին և ասաց. «Յուսիկի աչքերի ցաւը շատ վտանգաւոր է, բայց եթէ նա չտրորէ—կ'լաւանայ, հակառակ դէպքում—նա կարող է կուրանալ»: Նշանակեց ղեղ և գնաց:

Յուսիկը պառկած էր անկողնում, քոր էին գալիս նրա աչերը, չէր համբերում, միշտ տրորում էր: Այդպիսով և կուրացաւ Յուսիկը: Նրա աչերի վրայ փառ եկաւ, և նա այլ ևս չէր տեսնում Աստուծոյ լոյսը:

Ձանձրալի է կոյր լինելը: Ամեն ինչ նրա համար խաւար է, մութն է: Եւ որպէսզի Յուսիկի համար ձանձրալի չլինէր՝ մայրը սկսեց սովորեցնել նրան երաժշտութիւն: Յուսիկը մեծացաւ և դարձաւ լալանի երաժիշտ: Երբոր

աժում էր—բոլորը, ովքեր լսում էին, լալիս էին ու լալիս նրա գեղեցիկ ածելուց:

Յուսիկն ինքն էլ էր լալիս, աժում էր և լալիս—լալիս էր, որ չի կարող տեսնել Աստուծոյ աշխարհը և չի տեսնիլ ոչ մի ժամանակ:

Սիրում էր բոլորին և ոչ ոքի չէր տեսնում:

Եւ այս պատճառով էլ նրա նուազածութիւնը լինում էր տխուր, շատ տխուր:

Ե Ր Ա Ձ

Եսաւ Աստղիկը «Կոյր երաժշտին» և ծիծաղեց նրա վրայ:

Սիրուն Աստղիկը հայրիկին ու մայրիկին հանգիստ քուն մախթեց և գնաց քնելու: Դայեակը հանեց նրա շորերը, պառկեցրեց և նա քնեց:

Նա տեսաւ շատ երազներ—տեսաւ որ՝ դասը լաւ պատասխանեց, իսկ ուսուցչուհին գովաբանելով՝ հինգ նշանակեց: Տեսաւ որ՝ մայրիկը նրա համար կարում էր գեղեցիկ, կապոյտ շերթերով դերիայ: Աստղիկը ուրախ էր զրա վերայ և ժպտում էր երազում: Տեսաւ նոյնպէս, որ իրենց պարտիզի աւազանի մօտ աճած ուռենու ծառի վրայից կախուած էին

տանձեր, որի վրայ զարմանում էր նա և ուրախանում, և վազվզելով ծառի շուրջը՝ ցանկանում էր պոկել ամենալաւ տանձը: Պոկեց, կերաւ ու կծեց լեզուն, լեզուից արիւն հոսեց, հետզհետէ արիւնը շատացաւ, այն ժամանակ վախեցաւ, ու սկսեց արտասուել, նրա ձայնին վրայ եկաւ մայրը, տեսաւ արիւնը և ասում է. — «Ախ, բժիշկ, շուտ, հարկաւոր է բժիշկ բերել: Ե՛լաւ բժիշկը: Զարհուրելի էր բժիշկը — բարձրահասակ, դէմքը չեչոտ ու լիքը, իսկ իրանը պարարտ, մազերը խճճուած, ձայնը խորիստ ու կոպիտ, իսկ քիթի վրայ մեծ ակնոցներ առանց ապակու, իսկ ձեռներում երկար-երկար մկրատներ և այնքան էլ երկար բիզ: Նայեց բժիշկը Ասողիկին և ասաց. — «Հարկաւոր է նրա լեզուն կտրել, որովհետեւ էլ ոչ մի բանի պէտք չէ»:

Մայրը դեռ ոչինչ չ'ասաց բժշկին՝ բժիշկը դուրս հանեց Ասողիկի լեզուն ու կտրեց: Լալիս էր Ասողիկը, սեղմելով ձեռիկները աչերին: Հոսում էր արցունքը, իսկ բժիշկը ասում. — «Մի տորթի քաշերդ, եթէ ոչ՝ կ'կուրանաս», — ահռելի, սոսկալի էր բժշկի ձայնը:

Եւ զգում էր փոքրիկ Ասողիկը, որ կուրացել է:

Միծաղեց այն ժամանակ բժիշկը և ասաց. — «Դու ա՛յժմ նման ես Յուսիկին, իսկ

շուտով էլ կ'նմանուես մի խուլ երեխայի և պատռեց նրա ականջի թմբկաթաղանթը:

Եւ Ասողիկը խլացաւ: Լալիս էր բարձրաձայն, իսկ թէ հարէ մայրը, թէ ինչ պատահեց իրեն — ոչինչ չ'զիտէ, որովհետեւ չի տեսնում, չի լսում, և ոչինչ չի կարող ասել:

— «Ըմմ... ըմմ... ըմմ...» բոլոր ուժով աշխատում էր Ասողիկը աղաղակել, բայց լուռ էր...

— «Ասողիկս, աղաւնիկս, — լսեց մօր ձայնը Ասողիկը: Լսեց և զարմացաւ, բացաւ աչերը և տեսաւ, որ մայրը կանգնած է իր գլխավերեւը, զարթեցնում է և գուրգուրում իր քաղցր Ասողիկին:

— «Մայրիկ, մայրիկ», — աղաղակում էր Ասողիկը. — «Մայրիկ, ես տեսա՛յ զարհուրելի, զարհուրելի երազ:

— «Խեղճ դառնուկս, դրա համար էլ այդպէս խորը հառաչում էիր երազիդ մէջ» — ասաց մայրը և համբուրեց, իսկ Ասողիկը վախեցած գրկեց մօրը, համբուրեց և լացեց:

Ահա, այդպէս սաստիկ վախեցրեց աչդ երազը նրան, իբրեւ պատիժ ուրիշին ծաղրելու:

ՋԵՄԱՐԱՆՈՍ ԱՅԱԿԵՐՏԸ

Ջ ի է այդպէս չարութիւնն անուամբ—
հարցրեց ծխական ուսումնարանի ուսուցիչը,
ներս մտնելով դասարան։ Նրա հարցին պատաս-
խան եղաւ խորին լռութիւնը։ Յիսունից աւելի
աշակերտներ, որոնց թւում էին և մեղաւոր-
ները, լուռ նայում էին ուսուցչի երեսին, և
չէր պատասխանում և ոչ մէկը նրա հարցին։

— Դուք, չար տղաներ,— կրկին հարցրեց
ուսուցիչը, բայց այժմ աւելի մեղմ ձայնով։

— Ո՞վ է մեղաւոր այդ անկարգութեան մէջ։

Այս անգամ էլ ոչ ոք չ'պատասխանեց
հարցին։

Ուսուցիչը հինգ բոպէից աւելի կանգնեց
լուռ ու մունջ՝ սպասելով պատասխանին, և
լետոյ զնաց կից սենեակը՝ պարապելու։ Բայց
ոտքը դուրս չ'դրած՝ կրկնուեց միևնոյն չարու-
թիւնը աւելի բարձր ձայներով ու աղմուկ-
ներով։

— Թող բարձրացնեն մատները նրանք,
ովքեր մեղաւոր են,— ասաց ուսուցիչը։ Սակայն
ոչ մի ձեռք չ'բարձրացաւ։

— Թող այժմ բարձրացնեն բոլոր անմեղ-
ները։ Ամենքն էլ խիղջն բարձրացրին ձեռ-
ները։ Մի քանի բոպէ ուսուցիչը նայեց նրանց
երեսին, դառն և դժգոհ գէմքով։ Վերջապէս
ասաց ուսուցիչը։— Երբ ես դու մանուկ էի՝
նայում էի ստախոսի վրայ, որպէս ամենա-
ղբղուելի յանցաւորի։ Ես ինձ շատ վիրաւո-
րուած եմ զգում, որ իմ աշակերտները շատ
հեռու չեն զնացել այդպիսի ստախոս, ցածրա-
հոգի երեխաներից։ Թէև չարութիւնն անելը
շատ վատ բան է, բայց էլի հազար անգամ
լաւ է ստախոսութիւնից։ Ստախոսութիւնը
մեծ մեղք է։ Ելի մի անգամ կամենում եմ ձեզ
փորձել, թող մեղաւորները մաս բարձրացնեն։
Սակայն և ոչ մէկը չ'բարձրացրեց։

— Բոլոր աշխարհի հարստութեան հա-
մար,— ասաց ուսուցիչը։— Ես չէի ցանկանալ
լինել այն երեխան, որը բարձրացնում է իր
բոլոր ընկերների ներկայութեամբ իր ձեռքը,
որպէսզի պնդէ իր ստախոսութիւնը։— Եւ
նա դարձեալ դուրս դնաց։

— Դիտե՛ս, այս չարութիւնը դու արեցիր,
Ալէքսան, ասաց նրա ընկերներից մէկը անխելի
ձայնով, և զգուանքով նայեց նրա վրայ։

— Խոչ մեծ բան է, եթէ ես արած լի-
նեի,— ասաց հեգնութեամբ Ալէքսանը։

— Բայց ես չեմ կարող քեզ չմեղադրել, եթէ քո փոխարէն մի ուրիշին պատժէին:

— Ուրեմն՝ դու ուզում ես ինձ մատնել, մատնիր, տեսնենք:

— Ինչ մատնել, ինչ բան, ես կ'կատարեմ իմ պարտքը՝ եթէ դու այնքան քաջութիւն չես ունենալ, որ խոստովանուիս ճշմարտութիւնը, մեղադրես ինքդ քեզ, այն ժամանակ ես կ'ասեմ բոլորի ներկայութեամբ, որ դու էիր մեղաւորը: Հաւատացած եմ, որ այդ իմ անելիքը յանցանք չի կարող համարուիլ:

— Օ՛, ճշմարտախօս, ճշմարտախօս Երուանդ, ասաց Ալէքսանը այնպիսի բարձր ձայնով, որ բոլոր ընկերները լսեցին, և միևնոյն ժամանակ նայեցին նրա երեսին:

— Ձեռն ցանկանում ինձ էլ մատնել, — ասաց Երուանդի մօտիկ նստողներից մէկը կոպիշու ու սպառնալի ձայնով:

— Մի վախենար առաջժմ, — պատասխանեց Երուանդը, բայց ես կարող եմ քեզ զգուշացնել, որ այդ կ'անեմ և քո նկատմամբ, այսինքն՝ եթէ դու էլ չարութիւն անես, իսկ յետոյ ամենի առաջ կանգնես և թաղցնես քո արածի, ես համոզուած եմ, որ ամեն մի ազնիւ երեսայ ոչ միայն իրաւունք ունի, այլ և ամեն ինչ անկեղծութեամբ պարտական է ասել ուսուցչին:

— Ո՛վ կարող է, տեսնենք, թող համարձակուի ասել, — զոռոզու թեամբ վրաբերեց մէկը: Դասերից յետոյ ընկերները շրջապատեցին Երուանդին և աշխատում էին համոզել նրան, որ մատնիչ, լրտես լինելը աշխարհիս երեսին ամենազգուշի բանն է:

— Ես չեմ կարծում, — ասաց Երուանդը, — որ այդ կիսով չափ վատ լինի նրանից, որ մարդս խանդարում է դպրոցի կարգ ու կանոնը, և միևնոյն ժամանակ լինի ստախոս:

— Ինչ կուզես, դու ասա, միայն մատնիչ լինելը ամենախայտառակ, ամենաստոր արարածն է աշխարհիս երեսին, — ասաց արհամարանքով Ալէքսանը:

— Ո՛վ է մեզանից ճշմարիտը ու ազնիւը, Արմենակ, նա, որ ճշմարտապէս ասում է ուրիշի յանցանքը, կամ նա, որ անխիղճ կերպով սուտ է խօսում, ուրիշներին էլ մեղադրանքի և կասկածանքի ենթարկում:

— Իրաւունք եմ տալիս հէնց քեզ դատելու, պատասխանեց յանցաւորը զգուշի ժպիտով:

— Ինձ համար դժուարին չէ դատել բոլորիդ գործերը, ասաց Երուանդը. — իզուր ենք խօսում, միայն այս կ'ասեմ քեզ, եթէ դու վաղը չ'զնաւ մեր ուսուցչի մօտ և չ'խոստովանուիս գործած յանցանքդ, — ես այն ժամանակ

կ'ասեմ ամենը, կրկնում եմ, ամեն բան կ'ասեմ: Ես չեմ ցանկանում կասկածանքի տակ մնալ, ստա-
խոսներին ընկեր լինել, նրանց հետ հաւատա-
րապէս պատժուիլ, չէ՞ որ ես մեղաւոր չեմ:

— Ես միշտ կարծում եի, որ դու ամենա-
կեղատ աղաներից մէկն ես, ասաց Ալէքսանը,
և այժմ ել համազուտաց այդ բանում:

— Նա դրանով, եթէ որ մատնի, կ'ապա-
ցուցանէ, որ ինքն ամենանպիտան, փչացած
աղաներից մէկն է մեր ամբողջ դասարանում,
նկատեց յանցաւորներին մէկը:

— Գնանք, ասաց մի ուրիշ աշակերտ, քա-
շելով Երուանդի թևից. — եթէ ես լինէի քո
տեղը, ոչինչ չէի ասի, գիտե՞ս, նրանք ինչպէս
են ասում ճշմարտութիւնը և ճշմարտախօսին:

— Մեծ զանազանութիւն կայ, Գէորգ, —
ասաց Երուանդը, ճշմարտախօսի և լրտեսի մէջ,
ինչպէս որ բացատրել է ինձ այդ բանը հայ-
րիկս. օրինակ՝ սա ինչ լրտեսութիւն է, եթէ
մի աշակերտ յայտնի ուսուցչին ճշմարտութիւ-
նը, որպէսզի միւս անգամ չաբութիւն չ'ապա-
տահի: Ի հարկէ, բոլորովին ուրիշ բան է, եթէ
քէֆիս համար ուզենամ, որ ընկերս պատժուի
և ամեն բոպէ վազեմ ուսուցչի մօտ և անարդարու-
թեամբ յայտնեմ անմեղների անունը, ի հարկէ,
անշուշտ ես արժանի կը լինեմ այն ժամանակ

«մատնիչ» անունը կրելու, բայց Աստուած մի
արասցէ, թող սև լինի այն օրը, եթէ մոքումս
այդպիսի բան դնեմ: Ալէքսանը ոչ միայն ու-
սումնարանի կանոնադրութեան հակառակ գոր-
ծեց, այլ և խանդարեց ուրիշներին, զրկեց
նրանց ոսկէ բոպէներից, կնթարկեց կասկածան-
քի, բոլորին ստախօս կոչումին արժանացրեց:
Այդպէս երկար խօսում էին երկու ըն-
կերները:

Հէնց որ Երուանդը եկաւ տուն, իսկոյն
պատմեց հօրը ամեն ինչ ճշմարտութեամբ և
ինդրեց նրանից անկեղծ խորհուրդ:

— Դո՛ւ ասում ես, որ հաստատ վճուել ես
յայտնել ուսուցչիդ մեղաւորի ով լինելը, —
հարցրեց հայրը:

— Այո, հայրիկ ջան, եթէ միայն հաւա-
նութիւն կ'տաս այդ իմ որոշմունքին:

— Այնպէս, ինչպէս դու ինձ ասացիր, ար-
ժանի է ասել, սակայն կարող է պատահել, որ
դու սխալուած լինիս, և այն ժամանակ ար-
ժանի ես չարաչար պատժուելու ընկերներինդ:

— Ես այդ լաւ գիտեմ, հայրիկ, բայց չէ՞
որ դու միշտ ասել ես ինձ, որ ամեն բանում
մարդս պարտական է առաջ գնալ այնպէս, ինչ-
պէս որ ճշմարիտ խղճմտանքն է առաջնորդում:

— Բայց դ՞ու հաւատացած ես, որ արդար ես այդ բանում:

— Այո:

— Դ՞ու ուրախ ես, որ ընկերդ պատժուի:

— Բոլորովին ոչ:

— Ապա էլ ինչ՞ու ես ձգտում ասել ուսուցչիդ մեղաւորի յանցանքը:

— Առաջին՝ ազատել ինձ մեղադրանքից և ստախոս անունից, իսկ երկրորդ՝ ազատել ընկերներիս այդ միեւնոյն բանից:

— Եթէ այդպէս է, մի վախենար բամբասանքից, ասաց հայրը, խրախուսելով որդուն. — բայց ես միայն խորհուրդ կ'տալի յայտնել գրաւոր, թէ ինչը ստիպեց քեզ այդ բանը անելու և ստորագրելի անունդ:

Առաւօտեան, դասի ժամանակ, Երուանդը տուեց ուսուցչին մի տոմսակ: Կարդաց ուսուցիչը ցածր ձայնով և մի քանի րոպէ մտածելուց յետոյ՝ ասաց. — Տեսնում էք այս տոմսակը, բոլորի ուշադրութիւնը դարձաւ ուսուցչին, — սրա բովանդակութիւնը ինձ մեծ ուրախութիւն պատճառեց և ուզում եմ, որ նոյնը դուք էլ իմանաք, ուրախանաք, լսեցէք. «Սիրելի ուսուցիչ, երէկուայ անկարգութեան շնորհիւ շատ արդարներ ևս արժանացան Ձեր ար-

դարացի բարկութեամբ և ստախոս անուն, որը հազար անգամ ծանր է տանել, քան չար ու անկարգ անունը: Ես շատ համոզեցի մեղաւորին, որ խոստովանուի զործած յանցանքը, վերցնէ ընկերների վրայից Ձեր մեղադրանքը, բայց նա չ'համաձայնուեց: Կ'յուսամ, որ ինձ չէք համարի լրտես կամ մատնիչ, քանի որ ես այդ արեցի իմ խղճիս համաձայնութեամբ, չուզեմ լուր կրել շատերի նման ստախոս, խաբեբայ անունը: Մեղաւորը Ալէքսան Մնացականեանն է: Խնդրեմ, սիրելի ուսուցիչ, բոլորի ներկայութեամբ կարդաք տոմսակս: Ե. Սլիկեան:

— Երկուսդ էլ դուրս եկէք զրասեղանի մօտ: Ալէքսան, դու էիր անկարգութեան պատճառը:

— Այո, պարոն ուսուցիչ:

— Բայց ինչ՞ու էիր...

— Պարոն ուսուցիչ, Վահանն էլ էր, Ռուբէնն էլ, Արշակն էլ, մէնակ ես չէի, շտապով վրաբերեց Ալէքսանը:

— Բոլորդ էլ դուրս եկէք: Դուք այժմ տեսնում էք, ասաց ուսուցիչը չորս յանցաւորներին, որոնք ամօթից կարմրած, գլուխները քարշ ձգած՝ կանգնել էին փաշտացած, դժբէլ տեսնում էք, դիմեց բոլորին, թէ ձրքան մեծ զանազանութիւն կայ ազնիւ աշակերտի

մէջ, որը կատարում է իր սուրբ պարտքը, պարզելով ճշմարտութիւնը և այն աշակերտի մէջ, որին դուք անուանում էք լրտես, մատնիչ: Հէնց որ յայտնուեց, որ Ալէքսանը մեղաւոր է, իսկոյն մասնեց ընկերներին, յոյս ունենալով, որ նրանք էլ կ'պատժուեն և իր սիրան էլ կ'հովանայ: Այժմ, թող այն աշակերտները, որոնք Երուանդին մեղաւոր են ճանաչում—մատ բարձրացնեն:

Ոչ մի ձեռք չ'բարձրացաւ:

—Այժմ, ուրքեր արդարացի են դտնում նրա արածը, թող մատ բարձրացնեն:

Բոլորն էլ բարձրացրին:

Դասը վերջացաւ. անմեղ աշակերտները ուրախ-զուարթ տուն գնացին, իսկ մեղաւորները մնացին իրենց արժանի պատիժը ստանալու:

Կրկնապատիկ պատժուեցաւ Ալէքսանը թէ մատնիչութեան և թէ չարութեան համար:

ԵՂԲԱՅՐԱՍԷՐԸ

ըը սաստիկ շոք էր:

Ա. զիւղ տանող փոստային ճանապարհով, որը ընկած էր խիտ անտառի միջով, սլանում էր սուրհանդակը, բարձրացնելով թանձր փոշի:

Ձիաները յոգնել էին, այդ երեւում էր նրանից, որ զանգակները վատ էին զողանջում, իսկ կառապանը կտրել էր իր ձանձրալի երգը: Շօքից ու փոշուց նեղացած ճանապարհորդ պարոնը հրամայեց կառապանին կանգնեցնել կառքը և ինքն ցած իջաւ, պատուիրելով որ՝ իրեն սպասէ անտառի վերջում: Ողքով ճանապարհ ընկաւ, անցաւ ստուերախիտ ծառերի տակով և վերջապէս հասաւ մի մեծ ձորի, ուր լիքն էին պողատու ծառեր—խնձորենի, տանձենի, շլորենի և խոզակաղնի: Այնտեղ արածում էր ոչխարի հօտը և ոչ մի տէր—տիրական չէր երեւում:

Ճանապարհորդը հէնց էն էր՝ ուզում էր զուրս զալ ձորից, մէկ էլ տեսաւ ծառի տակին նստած երկու փոքրիկ երեխայ:—«Երևի չօբան-

ներ են» մտածեց պարոնը: Երեխաները նստած էին իրար մօտ՝ կողք-կողքի տուած:—Մեծը կլինէր ոչ աւել, քան տասն և երկու տարեկան: Նրա ծնկների վրայ դրած էր մի գիրք, որ կարդում էր բարձրաձայն, իսկ միւսը, որ մի քանի տարով փոքր էր նրանից՝ լսում էր: Նա լսում էր մեծ ուշադրութեամբ, գլուխը դրած մեծի ուսերի վրայ: Ճանապարհորդը զարմացաւ: Մօտեցաւ երեխաներին, իսկ նրանք նկատեցին այն ժամանակ, երբ խօսաց նրանց հետ:

Այդ ինչ էք կարդում, հարցրեց նրանց ճանապարհորդ պարոնը:

Երեխաները իսկոյն վեր թռան նստած տեղերից, գլուխ տուեցին, իսկ մեծը մեկնեց իր կարգացած գիրքը նրան:

Պարոնը սիրով նայեց փոքրիկ ընթերցասէրների վրայ և էլի ուզում էր բաներ հարցնել, մէկ էլ նրան շփոթեց միւս երեխայի փոքրիկ գէմքը:

—Այդ ինչ բան է պատահել նրա հետ, մասնացոյց անելով նրա մեծ, կասկածացած աչքերի վրայ, որը անշարժ ցածր էր նայում,— ասաց պարոնը:

—Նա կոյր է, դառնութեամբ պատասխանեց մեծը:

—Վաղո՞ւց է:

—Շատ վաղուց է, իսկապէս չեմ յիշում, թէ երբ պատահեց այդ դժբաղդութիւնը:

—Ուրեմն՝ դու դրան հետք ման ես ածում և կարգացածդ էլ հասկացնում, այո, այդ շատ լաւ բան է, ասաց երիտասարդ ճանապարհորդը, իսկ դու ձրտեղից սովորեցիր կարդալ:

—Մեր գիւղական ուսուցչի մօտ: Նա մեզ համար բաքի հայր է, և ոչ թէ վարժապետ: Երեկոցեանները, երբ վերադառնում եմ տուն՝ գնում եմ նրա մօտ կարդալ—գրել սովորելու. իսկ այս գիրքն էլ մի քանի օրէ, ինչ նուիրել է ինձ:

—Դուք եղբայրներ էք, ինչ է ձեր անունը:

—Այո, մենք եղբայրներ ենք, իմ անունը Վարապետ է, իսկ փոքր եղբօրս՝ Գրիգոր:

—Դէ, կարդան, տեսեմ, սիրելի Վարապետ, ասաց անծանօթ պարոնը և նա ինքն բանալով գիրքը՝ տուեց երեխային:

Վարապետը կարգաց պարզ և զգայուն ձայնով, երևում էր, որ շատ լաւ էր հասկանում կարգացածը: Նա կարդում էր Յովբ երանելու պատմութիւնը, նրա կրած թշուառութիւններն ու տանջանքներն: Աշխարհայ երեւում էր, որ այս պատմութիւնը շատ խորը կերպով ազդում էր երկու եղբայրների վրայ.— չէ որ նրանք էլ ունին իրենց վիշտը, ցաւն

ու հոգսը, բայց Յովբի պէս համբերութեամբ տանում էին ու դիմանում:

Ապրիս, ասաց պարոնը, և ձեռները դրեց նրանց գլխի վերայ, յետոյ հանեց գրպանից դրամներ ու բաշխեց նրանց ասելով. — Եւհա՛ ձեզ փող՝ նոր գիրք գնելու: Երեխաները էլ չիմացան, թէ ինչպէս յայտնեն իրենց շնորհակալութիւնը:

Պարոնը մնաս բարով արեց երեխաներին և շարունակեց ծանապարհը: Վառքը հասաւ իջեանը, երիտասարդ պարոնը շատ էր շտապում, որ թէզ լծեն ձիաները, որպէսզի գիշերով չը հասնի դաւառական քաղաքը: Սակայն նրան չէր վիճակուած այդպէս շուտ հասնել. իջեանի կառավարիչը հաւատացրեց, որ բոլոր ձիաները դուրս են գնացած և անկարելի է այժմ ծանապարհել:

Պարոնը շատ վշտացաւ, բայց ճարն ինչ:

Նոր էր մութը կոխել և հէնց ծանապարհորդը նոր էր սկսում թէյ խմել—ներս մտաւ սպասաւորը և ասաց, որ գիւղական ուսուցիչ պ. Վաչեանը ձեզ է հարցնում: Երիտասարդ պարոնը զարմացաւ թէ ինչ գործ կարող է ունենալ իրեն հետ մի գիւղական ուսուցիչ և հրամայեց ներս հրաւիրել: Ուսուցիչը ներս մտնելով՝ յանձնեց նրան մի թղթէ դրամներով կապոց:

— Փոքրիկ հովիւները հէնց էն էր, որ եկան և բերին այս,— ասաց նա,— նրանք պատմեցին ինձ ձեր բարերարութիւնը և խնդրեցին իմանալ, թէ չէ՞ դնացել արդեօք այն պարոնը, որը նրանց փող բաշխեց. այժմ շատ ուրախ եմ, որ տեսնուեցանք: Երեւի այս կապոցով փողը ձերն է, որ նրանք գտել են ճանապարհին, ասացէք խնդրեմ, յարգելի պարոն:

Ծանապարհորդը շատ զգացուեց այդպիսի ազնիւ վարմունքի համար: Նա ասաց, որ այդ ինքն նկատեց այն ժամանակ, երբ ուղեցատ կառավարին մի քանի կոպէկ բաշխել, և համոզուեցաւ, որ երեւի առաջին իջեանումն է կորուցել, ու չէր էլ մտածում, որ էլի կը գտնի կորուստը:

— Իսկ ճրքան կ'ուրախանան իմ աշակերտներս, որ ես գտայ ձեզ, ասաց ուսուցիչը.— նրանք շատ էին վախենում, որ մի գուցէ գնացած լինէիք:

— Այո, գնացած կ'լինէի, եթէ ձիաներ լինէին, բայց որովհետեւ չկան՝ ես պարտաւորուած պէտք է մնամ մինչև առաւօտ և գիշերել այստեղ:

Նրանք երկար խօսացին: Ուսուցիչը իմացաւ, որ իր նոր ծանօթը դաւառի նշանակուած բժիշկն է: Յոգնած, տանջուած երկար

ճանապարհորդութիւնից՝ նա դեռ ևս ուզում էր, որ գիշերն էլ ճանապարհորդ է, և որքան վիրաւորվեց, որ չ'յաջողուեց գնալ: Ուսուցիչը 'ի նկատի առնելով, որ բժշկին անյարմար է այնտեղ գիշերելը՝ հրաւիրեց իրենց մօտ: Բժիշկը շնորհակալ եղաւ և ուրախութեամբ ընդունեց ուսուցչի առաջարկութիւնը: Նրա բարեսիրտ, անարար և համեստ կինը ուրախացաւ թանգագին հիւրի գալով. նա արդէն լսել էր երեսնաներից ազնուասիրտ բժշկի մասին, և չ'զիտէր թէ՛ ինչպէս հիւրասիր էր նրան:

Բժիշկը խմելով թէյը՝ անմիջապէս խնդրեց կանչել փոքրիկներին, բայց նրանք արդէն քնած էին: Նա շատ հարց ու փորձ արեց հովիւ—աշակերանների վերաբերմամբ, պատմեց թէ ինչպէս զուր եկան նրանք իրեն և թողին այնքան լաւ տպաւորութիւն, որ ոչ մի ժամանակ չի մոռանայ. — գովեց մեծ եղբօր վարմունքը՝ դէպի փոքր եղբայրը, պատմեց և այն՝ թէ ինչպէս նրանք յարգում ու սիրում են իրենց ուսուցչին:

Այո՛, նրանք անգին երեսայք են, պատասխանեց տանտիկինը, դառնալով դէպի բժիշկը, — Աստուած օրհնում է այդ որբերի իւրաքանչիւր քայլը:

— Մի թէ նրանք որբ են, հարցրեց հիւրը:

— Համարեա թէ որբ են: Նրանց հայրը թէ և կենդանի է, բայց ամեն տարի ամբողջ դարունքուանից սկսած մինչև ձմեռ տանը չէ մնում: — Իսկ մայրը, որ մի շատ և շատ բարի կին էր — մեռաւ: Նա, ողորմած հոգին, սիրելի էր ամենին, չկար մի մարդ, որ չ'սիրէր նրան, որպէս քոյր, որպէս մայր: Ամբողջ գիւղը սուգ ու շիւփանի մէջ թողեց: Փառք Աստուծոյ, որ զոնէ նրան, իբրև բարի յիշատակ՝ մնացին այդպիսի երեսնաներ, որոնք մեր սաներն են:

— Բայց ասացէք խնդրեմ, վաղուց է կուրացած փոքրը, հարցրեց բժիշկը:

— Դեռ մօր կենդանութեան ժամանակ, թէ ինչ պատահեց նրա աչքերին, ոչ ոք չ'զիտէ, և այդ Աստուած էր, որ առաջնորդեց ձեզ մեզ մօտ, ասաց տանտիկինը, — ամուսինս ինձ յայտնեց, որ զուք բժիշկ էք, ախ, եթէ զուք նայէիք...

— Հէնց ինքս էլ այդ էի մտածում, տիկին, և կ'համարէի մեծ բաղդաւորութիւն, եթէ կարողանայի օգնել այդ թշուառ երեսային:

Միւս օրը շատ կանուխ կանգած էր ուսուցչի դրան առջև փոստային կառավարիչը և հարցնում էր, թէ չի՞ հրամայի պարոն բժիշկը լծել կառքը — ձիաները պատրաստեն:

Բժիշկը պատրաստ էր ճանապարհ ընկնելու, բայց նախ քան այդ՝ խնդրեց տեսնել երկու եղբայրներին: Երեխաները շատ ուրախացան, տեսնելով նախնիթաց օրուայ իրենց ուրախութիւն պատճառող պարոնին, և չհասկացան, թէ ինչո՞ւ նա այնքան գովում էր նրանց՝ թղթէ ծրարը ուսուցչին յանձնելու համար:

Բժիշկը տեսաւ կոյր Գրիգորի աչքերը և համոզուեցաւ, որ այնքան վտանգաւոր չէ պատահած զժբաղդութիւնը, ինչպէս ինքը կարծում էր:

— Բոլորովին բժշկել, ՚ի հարկէ, չեմ կարող պնդել. — բայց խոստանում եմ, որ զօրծ կ'գնեմ բոլոր բժշկական միջոցները, որոնք ինձնից կ'լինեն կախուած: Երեք օրից յետոյ նրան քաղաք կ'բերէք, և խնդրում եմ, որ անպատճառ բերէք: Հարկաւոր է, որ մի քան օր մնայ ինձ մօտ:

Երեխաները և նրանց բարերարներն էլ՝ չ'իմացան, թէ ինչպէս շնորհակալ լինեն — նրան օրհնանքներով ճանապարհ դրեցին:

Երեք օրից յետոյ ուսուցիչը Գրիգորին քաղաք տարաւ: Եղբայրները շատ լացեցին միմիանցից բաժանուելու ժամանակ, նախանաւանդ Կարապետը: Նա սրտանց ուզում էր փոքր եղբոր աչքերի բժշկուիլը, բայց միևնոյն ժա-

մանակ շատ էր վախենում, որ գուցէ չ'արժանանալ այդպիսի բաղդի:

Ուսուցիչը վերադարձաւ, բերելով Կարապետի համար բժշկից զանազան ընծաներ և կարօտալի բարեւ:

— Մի ամէից յետոյ, ասաց նա, բժիշկը խոստացաւ տեղեկացնել հետևանքի մասին:

Մեծ եղբայրը չ'զիտէր, թէ ինչպէս ապրի մինչև Գրիգորի գալը: Գիշեր ցերեկ նրա մօտամուռնքն այդ էր:

Քանի ժամանակը մօտենում էր, այնքան անհանգիստ էր լինում Կարապետը: Ուսուցիչը և իւր կինը չ'զիտէին, թէ ինչպէս ցրուեն խեղճ երեխայի դարդերը: Ո՛չ մի թանգագին ընծայ չէր հեռացնում Կարապետից նրա մօտամուռնքները: Միշտ, երբ նա երեկոյեանները վերադառնում էր՝ գնում էր իջևանը հարցնելու — տեղեկութիւն ստանալու:

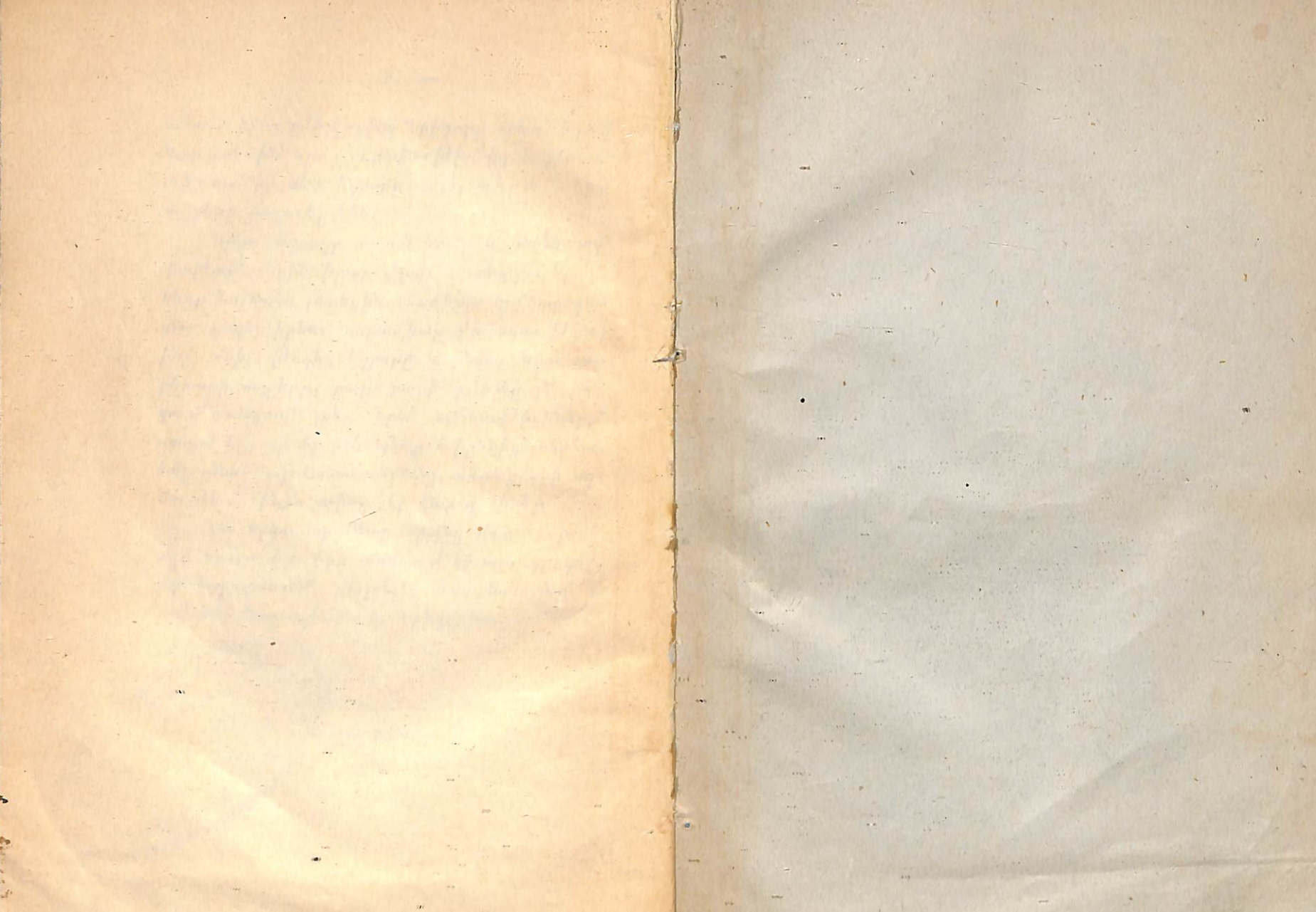
Մի անգամ, երեկոյեան պահուէն, ուսուցիչը, կինը և Կարապետը զբօսնելով՝ հասան փոռտային ճանապարհը: Յանկարծ հեռուից լսելի եղաւ զանգակի ղօղանջիւն: Կարապետի սիրտը թռթռում էր: Ի՞նչ կ'լինէր նրա ծարը, եթէ որ էլի խաբուէր, սակայն չէ — երևեցաւ նրան ծանօթ կառքը, որը հետզհետէ մօտենում էր... ահա կանգ առաւ, — և

ահա... իջաւ բժիշկը, իսկ Գրիգորը տեսնելով
Վարապետին՝ ճշաց ուրախութիւնից և թաւա-
տեսաւ իր մեծ եղբօրը, աջի, տեսաւ. նրա
աչքերը բացուել էին:

Երկու եղբայր տեսան իրար և հեկեկալով
փաթաթուեցին իրար վզով: Նրանց բարերար-
ները նոյնպէս լացեցին. — բժիշկն էլ չկարողա-
ցաւ զսպել իրեն: Վարապետը չիմացաւ թէ էլ
ինչ անի. թողեց եղբօրը և ընկաւ նրա բա-
րերարի ոտքերը, բաց բարի բժիշկը չէր ու-
զում անդամ լսել նրա օրհնութիւնները՝
ասում էր, որ ոչ թէ պէտք է իրենից շնորհա-
կալ լինեն՝ այլ Աստուածանից, առանց որի օգ-
նութեան ինքն ոչինչ չէր կարող շինել:

Նա երկու օր մնաց նրանց մօտ հիւր, և
այդ օրուանից, երբ անցնում էր այդ գիւղով,
չէր կարողանում չ'աչցելել ուսումնարանը և
չ'տեսնել Վարապետին և Գրիգորին:

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

Սիրոյ—Պօէզիա:

Զրոյցներ բ. տետր:

Ուր սէրն է, այնտեղ է և Աստուած—

Տօլստօյի:

Անօրէնութիւնը մի օր կը պարզուի:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Շարունակ լոյս կը տեսնեն մանկական – աշակերտական և ժողովրդական ընթերցանութեան համար օգտաւէտ և հանրամատչելի գներով գրքեր:

Վաւառական գրավաճառներին կ'օգտարկուի (ВАЛОЖ. ПЛАТЕЖЕМЪ) 20% զիջումով: Բացի և թէ պահանջի գումարը անցնի հինգ րուբլուց, — աչն ժամանակ ճանապարհածախսը մեղ վերադ է:

Յանձն կնք առնում նպատակ աչն անձանց, որոնք կ'օւնենան ազդ լուծանշակութեամբ նիւթեր — տպագրելու:

Մ. ր հասցէն՝ Тифлисъ. Книжная торговля Хидисетъ, յանձնել Ա. Տէր-Սիմէօնեանցին:

0004038

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004038

